

ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ: СУТЬ ТА ОСНОВНІ ПІДХОДИ ЩОДО ЙОГО ВИЗНАЧЕННЯ

Т. М. Борко,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри економічної теорії і суспільних наук, Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна*

С. С. Воробйова,

здобувач вищої освіти групи факультету менеджменту

Анотація: У статті розглядаються різні підходи щодо визначення поняття «політичний режим». Визначається основне значення політичного режиму в суспільстві. Виділяються основні критерії та підходи для аналізу цього поняття в новітній політичній науці. Досліджується вплив політичного режиму в сучасному суспільстві.

Ключові слова: політичний режим, суспільство, державний режим, форма державного правління, політична система.

Влада – одна з фундаментальних засад суспільства. Вона існує скрізь, де є усталені об'єднання людей: у сім'ї, у виробничих колективах, різних організаціях і закладах, у державі. Влада – це здатність системи забезпечити виконання її елементами прийнятих зобов'язань, спрямованих на реалізацію колективних цілей. Бертран Рассел зазначав: «Влада може бути визначена як реалізація намічених цілей» [1]. Вчення про владу є у політології основоположним, а категорія влади є центральною в політичній науці. Залежно від її змісту трактується сутність і механізм реалізації політичних процесів та інститутів, політичних інтересів, політичної поведінки соціальних груп та індивідів. Боротьба

за завоювання і здійснення влади є основним змістом політики, а тому і основним питанням, яким займаються науки, які вивчають політику. Відомий американський вчений Т. Парсонс порівнює місце влади в аналізі політичної системи з тим, яке місце займають гроші в економічній системі. І це так, бо влада виступає і метою, і засобом здійснення політики.

Політична влада – це здатність і можливість однієї особи, групи людей здійснювати визначальний вплив на політичну діяльність і політичну поведінку громадян та об'єднань за допомогою різних засобів – волі, авторитету, права, насильства.

У політичній науці для опису соціального характеру і порядку відносин правителів і громадян, а також методів і ефективності владарювання в цілому використовується категорія «політичний режим» (від лат. *regimen* – управління). Слід відзначити, що політичний режим являє собою комплекс взаємодіючих компонентів здійснення політичної влади. З часів Стародавньої Греції до наших днів у політології існує безліч визначень політичних режимів, а сутність цих визначень розкривається через їх типологію та класифікацію, за якою політичні режими поділяються на демократичні та автократичні (недемократичні). У свою чергу, недемократичні (автократичні) поділяються на авторитарні та тоталітарні [2]. Такий підхід дозволяє сформувати загальне уявлення про характер політичного режиму в країні, однак рівень демократичності, її реальність у різноманітті політичних відносин може бути неоднаковою.

В основі політичного режиму сучасний французький політолог Ж.-Л. Кермонн складовими політичного режиму вважає:

- легітимність влади;
- структуру інститутів;
- партійну систему (визначальна риса політичного режиму);
- форма держави [3].

Політичний режим, на думку В. Кобильника, – це «спосіб функціонування інститутів політичної влади, характер взаємовідносин між політичними акторами, що проявляється через сукупність найбільш типових методів і засобів здійснення

влади, які оформляють та структурують реальний процес взаємовідносин держави й суспільства» [4]. Власне, варто погодитися з думкою автора, що саме соціологічний підхід повною мірою розкриває сутність поняття «політичний режим».

М. Боровський у своїх роботах розглядав політичний режим як «спосіб підвищення цілісності функціонування соціальної системи, який регулярно реалізований у заданих територіальних межах» [5]. Автором відзначено, що основним розходженням для упорядкування у суспільстві слугує розходження між авторитарним та демократичним режимом.

Г. Пауелл – розглядає політичну систему як комплекс інтеракцій, які впливають на застосування легітимного фізичного примусу, підкреслюючи, що система складається не з конкретних осіб, а лише з ролей, до яких ці особи входять або виходять, змінюючи роль [6].

Так, розглядаючи феномен політичного режиму, М. Дюверже звертав особливу увагу на тип організації влади, сполучення системи партій, способів голосування, одного чи кількох типів прийняття рішень, однієї або кількох структур груп тиску [7].

Загалом поняття «політичний режим» прийнято розглядати через призму трьох підходів: інституціональний (політико-правовий), політико-системний та соціологічний.

Інституціональний підхід ототожнює політичний режим з формами правління і державного устрою, він акцентує увагу на формально-юридичних характеристиках, а саме на особливостях поділу державної влади і співвідношення між гілками влади, на типах урядових структур.

Прихильники політико-правового напрямку політичного аналізу схильні пов'язувати «політичний режим» з поняттям політичної системи або форми правління. Саме такої точки зору дотримувався, зокрема, американський дослідник К. Бекстер [8]. У цьому контексті можна також згадати американського політолога Г. Лассуела, що називав політичним режимом спосіб упорядкування, легітимізації політичної системи. На його думку, основною

функцією режиму є саме мінімізація примусу в політичному процесі. Політичний режим вважається складовою компонентою конституційного права та пов'язується з особливостями розподілу державної влади [9].

Соціологічний підхід робить акцент на характері відносин між державою і суспільством, які склалися реально і не обов'язково відповідно до продиктованих конституцією та іншими правовими актами норм політичної поведінки. У межах цього підходу звертається увага на соціальні обґрунтування влади, групи тиску, взаємовідносини еліт і народу. Це визначення підкреслює те, що формат політичного режиму значною мірою визначається сукупністю формальних і неформальних правил, що направляють дії політичних акторів в їхній боротьбі за владу (тобто в процесі вироблення, розподілу та присвоєння влади) [10].

Український дослідник Г. Шипунов (представник соціологічного підходу) визначив основні позиції, за якими потрібно класифікувати політичний режим у державі [11].

Третій, системний підхід до розуміння політики пояснюється широким трактуванням політичного режиму, що виходить за межі суто політико-правового або тільки соціологічного аналізу і розглядає його через співвідношення кількох компонентів, що дає змогу відрізнити одні типи політичних режимів від інших.

У працях низки дослідників політико-системного підходу насамперед А. Циганкова, а також Р. Макрідіса, М. Хагопяна, Ч. Ендрейна поняття «політичний режим» та «політична система» ототожнюються й, відповідно, політичний режим характеризується як стан політичної системи, для якої притаманні певні співвідношення сил між суб'єктами даної системи (політичними партіями, елітою, групами тиску тощо) з приводу здійснення політичної влади та використання механізму державного впливу на суспільство. Однак цей підхід не розкриває характеру впливу держави на соціум та не вказує на такі необхідні елементи режиму як методи й засоби політичного управління суспільством [12].

Висновки. Категорія влади є центральним поняттям політичної науки. Узагальнюючи різні підходи до виявлення її сутності, можна визначити владу як один з найважливіших видів соціальної взаємодії, специфічне відношення

принаймні між двома суб'єктами, один з яких підпорядковується розпорядженням іншого, в результаті цього підпорядкування пануючий суб'єкт реалізує свою волю та інтереси.

Література:

1. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. 2-е вид., доп. і перероб. К. : Генеза, 2004. С. 87.
2. Політологія : Навчальний посібник/за ред. В. Томахів, Б. Б. Буяк, В. М. Денисенко, Я. В. Стоцький. 3-е вид., доп. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. С. 224.
3. Політологія : конспект лекцій для студентів спеціальності 201 «Агрономія» денної і заочної форм навчання / за ред. О. М. Жук, О. О. Піменова. Луцьк : Луцький НТУ, 2018. С. 112.
4. Кобильник В. В. Особливості демократичної трансформації політичних режимів України та Польщі : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Василь Володимирович Кобильник. Київ, 2010. С. 20.
5. Боровський О. О. Політичний режим як об'єкт соціологічного дослідження [Текст] : дис... канд. соціол. наук : 22.00.04 / Олексій Олександрович Боровський ; КНУ ім. Тараса Шевченка. К., 2004. 201 с.
6. Antoszewski A. System polityczny jako kategoria analizy politologicznej//Studia z teorii polityki. Tom I. // Pod red. A. W. Jabłońskiego i L. Sobkowiaka. – Wrocław : Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1998. S. 73-88.
7. Дюверже М. Политические партии. / Пер. с франц. М. : Академический Проект, 2000. С. 496.
8. Цыганков А. П. Политические режимы // Современный политический журнал. 1996. № 1. С. 82.
9. Цыганков А. П. Современные политические режимы : структура, типология, динамика / А. П. Цыганков. М. : Интерпракс, 1995. С. 295.
10. Фисун А. Политическая экономия «цветных революций» : неопатримониальная интерпретация // Ойкумена. Альманах сравнительных исследований политических институтов, социальноэкономических систем и цивилизаций. Выпуск 4. Харьков : Константа, 2006. С. 163.
11. Шипунов Г. В. Теоретико-методологічні засади аналізу сучасного авторитаризму (на прикладі Росії та Білорусі) : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Геннадій Володимирович Шипунов. Львів, 2007. 22 с.
12. Цыганков А. П. Современные политические режимы : структура, типология, динамика (учебное пособие). М. : Интерпракс, 1995.

Abstract: The article considers different approaches to the definition of "political regime". The basic meaning of the political regime in society is determined. There are highlighted the main criteria and approaches for the analysis of this concept in new political science. The influence of the political regime in modern societies is studied.

Key words: *political regime, society, state regime, form of state rule, political system.*